

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

ОРЛЕНКО Ірина Миколаївна

**Методичні рекомендації до практичних занять і виконання самостійної
роботи з навчальної дисципліни**

**«ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ДІАГНОСТИКА ДІТЕЙ
З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ»**

**для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Спеціальність А6 Спеціальна освіта**

Одеса – 2026

Орленко І.М. Методичні рекомендації до практичних занять і виконання самостійної роботи з навчальної дисципліни «Психолого-педагогічна діагностика дітей з особливими освітніми потребами» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності А6 Спеціальна освіта : Одеса, Університет Ушинського, 2026. 58 с.

Рекомендовано до друку вченою радою Державного закладу «Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського». Протокол №15 від 25 червня 2026 року.

Рецензенти:

–Соколова Г.Б. доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор навчально-наукового інституту фізичної культури, спорту та спеціальної освіти Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

–Бужинецкая К.Б. завідувач відділу психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

Методичні рекомендації розроблено для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю А6 Спеціальна освіта з метою забезпечення ефективного опанування освітнього компонента. Видання містить анотацію дисципліни, плани практичних занять, завдання для самостійної роботи, рекомендовані джерела літератури, вимоги до результатів навчання, а також перелік знань, умінь і компетентностей, що формуються у процесі вивчення дисципліни. Наведено перелік питань для підсумкового контролю. Методичні рекомендації спрямовані на організацію аудиторної та самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

ЗМІСТ

Опис навчальної дисципліни.....	
Анотація навчальної дисципліни.....	
Плани практичних занять.....	
Завдання для самостійної роботи.....	
Індивідуальні навчально-дослідні завдання.....	
Критерії оцінювання.....	
Форми поточного і підсумкового контролю.....	
Питання поточного контролю	
Рекомендована література.....	

АНОТАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Сучасний розвиток спеціальної та інклюзивної освіти в Україні актуалізує потребу у підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних здійснювати комплексне психолого-педагогічне вивчення дітей з особливими освітніми потребами, визначати особливості їхнього розвитку та обґрунтовувати індивідуальні освітні маршрути. У цьому контексті особливого значення набуває психолого-педагогічна діагностика як науково обґрунтована система методів і технологій дослідження психофізичного розвитку дитини, що забезпечує своєчасне виявлення особливих освітніх потреб, прогнозування освітніх перспектив та визначення напрямів корекційно-розвиткової допомоги.

Навчальна дисципліна «Психолого-педагогічна діагностика дітей з особливими освітніми потребами» спрямована на формування у здобувачів вищої освіти системи професійних знань про закономірності психічного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, сучасні підходи до організації діагностичного процесу та особливості використання психодіагностичних методик у практиці спеціальної та інклюзивної освіти. Особлива увага приділяється комплексному вивченню дітей з порушеннями мовлення, інтелектуального розвитку, слуху, зору, опорно-рухового апарату, розладами аутистичного спектра та синдромом дефіциту уваги з гіперактивністю.

У межах вивчення дисципліни здобувачі освіти опановують теоретико-методологічні засади психолого-педагогічної діагностики, принципи комплексності, системності, динамічного вивчення та якісно-кількісного аналізу результатів обстеження. Розглядаються сучасні психодіагностичні інструменти та міжнародні стандартизовані методики оцінювання розвитку дитини, зокрема Leiter-3, WISC-IV, PEP-3, Conners-3 та інші методи комплексного психолого-педагогічного вивчення.

Значне місце відводиться формуванню практичних умінь організовувати та проводити психолого-педагогічне обстеження дітей з особливими освітніми потребами, аналізувати результати діагностики, складати психолого-педагогічні характеристики, розробляти рекомендації для педагогів і батьків, а також

проектувати індивідуальні програми психолого-педагогічного супроводу. Особлива увага приділяється діяльності фахівця в умовах спеціальної та інклюзивної освіти, роботі у складі команди психолого-педагогічного супроводу та взаємодії з інклюзивно-ресурсними центрами.

Мета вивчення дисципліни «Психолого-педагогічна діагностика дітей з особливими освітніми потребами» полягає у формуванні у здобувачів вищої освіти системи знань про закономірності психолого-педагогічного вивчення дітей з особливими освітніми потребами, про сучасні методи психодіагностики та набутті практичних навичок проведення комплексного обстеження дітей для визначення напрямів психолого-педагогічного супроводу та корекційно-розвиткової роботи. Сформувані мотивацію щодо використання набутих знань у професійній діяльності.

Дозвіл на використання ШІ: здобувачам вищої освіти дозволено використання генеративних інструментів штучного інтелекту (ШІ) для виконання письмових робіт, наукових досліджень та інших завдань. Однак робота повинна містити оригінальні висновки, аналіз та критичне осмислення.

Можливість перезарахування результатів навчання, отриманих у неформальній освіті. Мета: Ця можливість надається для сприяння індивідуальним освітнім траєкторіям, визнання попереднього досвіду та досягнень здобувачів, а також для оптимізації їхнього навчального навантаження.

Очікувані результати вивчення дисципліни

знати:

- теоретико-методологічні основи психодіагностичного процесу;
- сучасні підходи до комплексного вивчення дітей з особливими освітніми потребами;
- основні методи психолого-педагогічної діагностики та їх діагностичні можливості;
- сучасні стандартизовані діагностичні інструменти для оцінювання розвитку дітей з ООП;

- принципи комплексної діагностики та особливості міждисциплінарної взаємодії фахівців під час обстеження дітей з ООП;
- порядок визначення особливих освітніх потреб та вибору оптимального освітнього маршруту дитини;
- нормативно-правові засади організації психолого-педагогічної діагностики в умовах спеціальної та інклюзивної освіти.

уміти:

- виявляти дітей з особливими освітніми потребами та визначати потребу у проведенні комплексного психолого-педагогічного обстеження;
- планувати та організовувати процес психолого-педагогічного вивчення дітей з особливостями психофізичного розвитку;
- добирати адекватні методи та психодіагностичні методики відповідно до віку, структури порушення та індивідуальних особливостей дитини;
- інтерпретувати результати психодіагностичного дослідження та визначати сильні сторони дитини та її потенційні можливості;
- розробляти рекомендації щодо організації освітнього процесу, психолого-педагогічного супроводу та корекційно-розвиткової роботи;
- розробляти психодіагностичну програму вивчення дитини з особливими освітніми потребами та програму її психолого-педагогічного супроводу;
- здійснювати професійну взаємодію з батьками, педагогами та членами команди супроводу.

Здобувачі, які використовують ШІ для допомоги у виконанні завдань, зобов'язані:

- у передмові зазначити факт використання ШІ у роботі;
- пояснити як саме ШІ допоміг у створенні тексту (генерація ідей, перевірка фактів, формулювання висновків);
- пояснити, які частини тексту були створені за допомогою ШІ і в яких аспектах вносено власні корективи.

Процедура визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті. Перезарахуванню підлягають лише ті результати навчання (знання, вміння), які відповідають програмним результатам навчання або змісту навчальних тем дисципліни «Психолого-педагогічна діагностика дітей з особливими освітніми потребами».

Опановуючи зміст навчальної дисципліни здобувач повинен дотримуватися принципів академічної доброчесності:

– сумлінно, вчасно й самостійно (крім випадків, які передбачають групову роботу) виконувати навчальні завдання, завдання проміжного та підсумкового контролю;

– ефективно використовувати час на навчальних заняттях для досягнення навчальних цілей, не марнуючи його на зайві речі;

– сумлінно виконувати завдання з самостійної роботи, користуватися інформацією з надійно перевірених джерел, опрацьовувати запропоновані та додаткові літературні джерела та Інтернет-ресурси,

– у випадках, коли здобувач освіти бездумно використовує контент ШІ, не докладаючи зусиль для його аналізу, викладач не зараховує (оцінка 0) роботу, з дозволом повторного виконання завдання.

Тема 1. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ МЕТОДІВ ДІАГНОСТИКИ У СПЕЦІАЛЬНІЙ ПСИХОЛОГІЇ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

Лекційне заняття № 1

План

1. Історія становлення та розвитку психолого-педагогічної діагностики у вітчизняній та зарубіжній науці.
2. Розвиток психодіагностичних підходів у спеціальній психології та спеціальній педагогіці.
3. Місце психодіагностики у системі психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами.
4. Завдання психолого-педагогічної діагностики на сучасному етапі розвитку спеціальної освіти.
5. Роль психодіагностики у визначенні освітніх потреб та побудові індивідуального освітнього маршруту дитини.

Теоретичний блок. Психолого-педагогічна діагностика є важливою складовою сучасної спеціальної психології та спеціальної освіти, оскільки забезпечує науково обґрунтоване вивчення особливостей розвитку дитини, визначення її освітніх потреб, прогнозування можливостей розвитку та побудову індивідуальної освітньої траєкторії. Сучасне розуміння психолого-педагогічної діагностики сформувалося в результаті тривалого історичного розвитку психологічної, педагогічної та медичної науки, а також зміни суспільних поглядів на дитину з особливими освітніми потребами.

Історія становлення психолого-педагогічної діагностики охоплює декілька взаємопов'язаних етапів. Перший етап розвитку умовно визначають як медичний. Наприкінці XIX – на початку XX століття основна увага дослідників була зосереджена на виявленні порушень розвитку та встановленні їх причин. Дитина розглядалася переважно як об'єкт клінічного спостереження, а головними

методами дослідження були медичний огляд, аналіз анамнезу та клінічне спостереження. Незважаючи на обмеженість такого підходу, саме він заклав підґрунтя для подальшого наукового вивчення закономірностей психічного розвитку дітей та формування спеціальних підходів до їх навчання.

Наприкінці XIX століття розвиток експериментальної психології сприяв виникненню психодіагностики як окремого напрямку наукового пізнання. Значний внесок у її становлення зробили Френсіс Гальтон, який започаткував дослідження індивідуальних відмінностей людини, та Джеймс Маккін Кеттел, який увів поняття психологічного тесту та започаткував використання стандартизованих вимірювальних процедур. Особливе значення для розвитку психодіагностики мало створення Альфредом Біне та Теодором Сімоном першої шкали оцінювання інтелектуального розвитку дітей. Метою її розроблення було виявлення дітей, які потребували спеціальних умов навчання та додаткової педагогічної підтримки. Саме ця методика започаткувала психометричний етап розвитку психодіагностики та стала основою для створення сучасних стандартизованих діагностичних інструментів.

Подальший розвиток психометрії сприяв появі великої кількості тестових методик для оцінювання інтелекту, уваги, пам'яті, мислення, мовлення та особистісних характеристик. У цей період сформувалися основні вимоги до психодіагностичних інструментів: надійність, валідність, стандартизованість і репрезентативність. Разом із тим практика показала, що кількісні показники не можуть повною мірою відображати особливості розвитку дитини та її потенційні можливості. Це стало підґрунтям для формування психолого-педагогічного підходу до діагностики.

Новий етап розвитку психодіагностики пов'язаний із становленням спеціальної психології та спеціальної педагогіки. У центрі уваги науковців опинилися питання навчуваності, компенсації порушених функцій, впливу соціального середовища на розвиток дитини та визначення її потенційних можливостей. Особливого значення набули ідеї культурно-історичної теорії розвитку, відповідно до яких рівень розвитку дитини визначається не лише

сформованими вміннями та навичками, а й можливостями, які можуть бути реалізовані за умови спеціально організованого навчання та психолого-педагогічної підтримки. Саме тому психодіагностика поступово почала орієнтуватися не лише на констатацію порушення, а й на визначення освітнього потенціалу дитини.

Подальший розвиток спеціальної освіти зумовив формування комплексного міждисциплінарного підходу до діагностики. Сучасні наукові дослідження переконливо доводять, що особливості розвитку дитини неможливо оцінити лише з позицій однієї науки або окремого фахівця. Тому психолого-педагогічна діагностика сьогодні здійснюється на засадах командної взаємодії психологів, спеціальних педагогів, логопедів, лікарів, соціальних педагогів та батьків. У практику спеціальної освіти були впроваджені принципи комплексності, системності, динамічного вивчення розвитку та міждисциплінарної співпраці. Такий підхід дозволяє отримати цілісне уявлення про сильні сторони дитини, труднощі розвитку та освітні потреби.

Сучасний етап розвитку психолого-педагогічної діагностики безпосередньо пов'язаний із впровадженням інклюзивної освіти та функціонального підходу до оцінювання розвитку дитини. Відповідно до положень Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я (МКФ), увага фахівців зосереджується не стільки на порушенні, скільки на можливостях дитини, рівні її участі в освітньому процесі та тих факторах середовища, які можуть сприяти або перешкоджати її розвитку. У сучасній українській спеціальній освіті психодіагностика спрямована на визначення особливих освітніх потреб, освітніх труднощів, необхідного рівня підтримки та умов ефективного навчання дитини.

Особливе місце психодіагностика займає у системі психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами. Вона є початковим і водночас наскрізним етапом супроводу, оскільки забезпечує збір інформації про особливості розвитку дитини, її пізнавальну діяльність, мовлення, комунікативні навички, емоційно-вольову сферу, поведінку та соціальну адаптацію. Результати психодіагностичного вивчення використовуються для визначення змісту

корекційно-розвиткової роботи, добору ефективних педагогічних технологій, адаптації або модифікації освітнього середовища, а також для оцінювання динаміки розвитку дитини.

На сучасному етапі розвитку спеціальної освіти основними завданнями психолого-педагогічної діагностики є своєчасне виявлення дітей з особливими освітніми потребами, визначення структури та особливостей порушення розвитку, встановлення сильних сторін і потенційних можливостей дитини, оцінювання рівня сформованості пізнавальної діяльності, мовлення, комунікативних умінь та соціальної компетентності. Не менш важливим завданням є прогнозування подальшого розвитку дитини, визначення напрямів психолого-педагогічної допомоги та оцінювання ефективності корекційно-розвиткової роботи.

В умовах сучасної системи інклюзивної освіти психодіагностика є основою визначення особливих освітніх потреб дитини. Саме результати комплексного психолого-педагогічного вивчення дають змогу встановити, які освітні труднощі виникають у дитини, які адаптації або модифікації необхідно впровадити в освітньому процесі, який рівень підтримки є оптимальним для забезпечення її успішного навчання та соціальної інтеграції. Отримані дані використовуються для розроблення індивідуальної програми розвитку, планування корекційно-розвиткових занять, визначення змісту психолого-педагогічних і логопедичних послуг, а також для організації співпраці між педагогами, фахівцями супроводу та батьками.

Таким чином, історія розвитку психолого-педагогічної діагностики відображає еволюцію наукових поглядів на дитину з особливими освітніми потребами: від виявлення та класифікації порушень до комплексного визначення її освітніх потреб, потенційних можливостей і ресурсів розвитку. У сучасній спеціальній освіті психодіагностика виступає не лише інструментом оцінювання, а й важливим механізмом забезпечення права кожної дитини на якісну освіту, психолого-педагогічну підтримку та успішну соціальну інтеграцію.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Дискусія «Завдання психолого-педагогічної діагностики. Зміст визначення програми навчання для дітей з особливими освітніми потребами»

Форма організації роботи: дискусія (колективне обговорення з аргументацією та взаємним уточненням позицій), короткі повідомлення, презентація результатів індивідуальної роботи.

Питання для обговорення:

1. Завдання психолого-педагогічної діагностики у спеціальній освіті.
2. Роль психодіагностики у визначенні особливих освітніх потреб дитини.
3. Визначення освітнього маршруту та індивідуальної траєкторії розвитку.
4. Взаємозв'язок результатів діагностики та програм навчання дітей з ООП.
5. Які ключові етапи становлення психодіагностики можна виділити у вітчизняній та зарубіжній спеціальній психології?
6. Як історичні події та розвиток спеціальної освіти вплинули на формування сучасних діагностичних підходів?
7. Яке значення має психодіагностика у системі психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП?

Завдання для самостійної роботи:

1. Створити мультимедійну презентацію «Завдання психолого-педагогічної діагностики дітей з ООП».
2. Підготувати схему взаємозв'язку між результатами діагностики та визначенням освітньої програми дитини.
3. Визначити внесок українських учених у розвиток психолого-педагогічної діагностики дітей з ООП.

Рекомендована література: [1], [3], [4], [6], [8], [10], [11], [12]

Тема 2. ПРЕДМЕТ, ЗАВДАННЯ, ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ

Лекційне заняття № 2

План

1. Предмет, мета та завдання психолого-педагогічної діагностики.
2. Теоретико-методологічні засади психолого-педагогічної діагностики порушень розвитку.
3. Принципи психолого-педагогічної діагностики: комплексність, системний аналіз порушень, динамічне вивчення, якісно-кількісний аналіз результатів.
4. Організаційні форми діагностичного процесу.
5. Загальні вимоги до організації та проведення психолого-педагогічного обстеження дитини.
6. Прогностичне значення психодіагностики порушень розвитку.

Теоретичний блок. Психолого-педагогічна діагностика є одним із провідних напрямів професійної діяльності фахівців спеціальної освіти, оскільки забезпечує науково обґрунтоване вивчення особливостей розвитку дитини, визначення її освітніх потреб та розроблення ефективної системи психолого-педагогічного супроводу. У сучасних умовах розвитку інклюзивної та спеціальної освіти психодіагностика розглядається не лише як процес виявлення труднощів розвитку, а як комплексна система оцінювання індивідуальних можливостей дитини, її ресурсів, потенціалу навчання та соціалізації.

Предметом психолого-педагогічної діагностики є закономірності психічного розвитку дитини та особливості формування пізнавальної, мовленнєвої, емоційно-вольової, особистісної й соціальної сфер в умовах типового або порушеного розвитку. На відміну від медичної діагностики, яка спрямована насамперед на встановлення клінічного діагнозу, психолого-педагогічна діагностика зосереджується на визначенні того, як наявні порушення впливають на навчальну діяльність, комунікацію, поведінку та участь дитини в освітньому процесі. Саме

тому її основною метою є виявлення освітніх потреб дитини та визначення оптимальних умов для її розвитку, навчання і виховання.

До основних завдань психолого-педагогічної діагностики належать своєчасне виявлення дітей з особливими освітніми потребами, визначення структури порушення розвитку, встановлення сильних і слабких сторін розвитку дитини, оцінювання рівня сформованості психічних функцій, прогнозування можливостей подальшого розвитку та визначення напрямів психолого-педагогічної і корекційно-розвиткової допомоги. Важливим завданням також є оцінювання ефективності освітнього та корекційного впливу, що дозволяє своєчасно коригувати зміст індивідуальної програми розвитку та систему підтримки дитини.

Теоретико-методологічні засади психолого-педагогічної діагностики ґрунтуються на сучасних наукових уявленнях про закономірності психічного розвитку дитини. Важливе значення мають положення культурно-історичного підходу, відповідно до якого розвиток психіки відбувається у процесі взаємодії дитини з соціальним середовищем. Особливу роль відіграє положення про взаємозв'язок навчання і розвитку, згідно з яким правильно організоване навчання здатне стимулювати розвиток психічних функцій та компенсаторні процеси. Методологічною основою сучасної психодіагностики також виступає діяльнісний підхід, який передбачає вивчення психічних процесів через аналіз діяльності дитини, а також системний підхід, що забезпечує цілісне розуміння структури порушеного розвитку.

Одним із фундаментальних положень сучасної спеціальної психології є розуміння того, що будь-яке порушення розвитку має складну структуру. Первинні порушення можуть зумовлювати виникнення вторинних відхилень у мовленнєвому, пізнавальному, емоційному або соціальному розвитку. Тому завдання фахівця полягає не лише у фіксації зовнішніх проявів труднощів, а й у виявленні механізмів їх виникнення, взаємозв'язків між різними сферами розвитку та можливостей компенсації.

Психолого-педагогічна діагностика здійснюється на основі низки науково обґрунтованих принципів. Провідним є принцип комплексності, який передбачає всебічне вивчення дитини із залученням різних методів дослідження та взаємодію фахівців різного профілю: психологів, спеціальних педагогів, логопедів, лікарів, соціальних педагогів і батьків. Реалізація цього принципу забезпечує отримання цілісної інформації про розвиток дитини та дозволяє уникнути однобічних висновків.

Важливе значення має принцип системного аналізу порушень розвитку. Він передбачає розгляд порушення не як ізольованого дефіциту окремої функції, а як складної системи взаємопов'язаних змін у психічному розвитку дитини. Такий підхід дозволяє визначити не лише труднощі, а й компенсаторні можливості особистості, що є необхідною умовою для планування корекційно-розвиткової роботи.

Принцип динамічного вивчення розвитку орієнтує фахівця на оцінювання не тільки актуального рівня розвитку дитини, а й її потенційних можливостей. Особливу увагу приділяють тому, як дитина приймає допомогу, засвоює нові способи діяльності, може переносити сформовані навички в інші умови та ситуації. Саме динамічний підхід дає змогу визначити перспективи розвитку та прогнозувати ефективність корекційно-педагогічного впливу.

Не менш важливим є принцип якісно-кількісного аналізу результатів. Кількісні показники, отримані за допомогою тестів або стандартизованих методик, не можуть бути єдиною підставою для висновків щодо розвитку дитини. Вони обов'язково доповнюються якісним аналізом особливостей виконання завдань, характеру помилок, рівня самостійності, мотивації та поведінкових проявів під час обстеження.

Організація діагностичного процесу може здійснюватися у різних формах залежно від мети обстеження. У практиці спеціальної освіти використовуються первинна діагностика, поглиблене психолого-педагогічне обстеження, динамічне вивчення розвитку, моніторинг освітніх досягнень, консультативна діагностика та комплексна оцінка розвитку дитини в інклюзивно-ресурсному центрі. Кожна з цих

форм має власні завдання, але всі вони спрямовані на отримання достовірної інформації про особливості розвитку дитини та визначення шляхів її підтримки.

Ефективність психолого-педагогічного обстеження значною мірою залежить від дотримання загальних вимог до його організації та проведення. Обстеження має відбуватися у психологічно комфортних умовах, з урахуванням вікових, мовленнєвих, сенсорних та індивідуальних особливостей дитини. Важливими умовами є встановлення позитивного емоційного контакту, забезпечення мотивації до виконання завдань, використання доступних інструкцій та адекватних методик. Необхідно також дотримуватися принципів конфіденційності, професійної етики та поваги до гідності дитини та її сім'ї.

Результатом психолого-педагогічного обстеження є висновок, який повинен містити не лише опис виявлених труднощів, а й характеристику сильних сторін розвитку дитини, її потенційних можливостей, освітніх потреб та рекомендацій щодо подальшої психолого-педагогічної підтримки. Саме тому сучасна психодіагностика дедалі більше орієнтується на ресурсний підхід, спрямований на виявлення можливостей розвитку, а не лише фіксацію обмежень.

Особливого значення набуває прогностична функція психодіагностики. Завдяки комплексному аналізу результатів обстеження фахівці можуть визначити найближчі перспективи розвитку дитини, прогнозувати успішність навчання за певних освітніх умов, оцінювати ефективність корекційно-розвиткових заходів та своєчасно вносити зміни до індивідуальної програми розвитку. Таким чином, психолого-педагогічна діагностика виступає не лише засобом оцінювання актуального стану розвитку дитини, а й важливим інструментом прогнозування, планування та реалізації ефективного психолого-педагогічного супроводу в системі спеціальної та інклюзивної освіти.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

Круглий стіл «Загальні вимоги до організації і проведення психолого-педагогічного обстеження дитини. Аналіз і оцінка даних психодіагностики»

Форма організації роботи: круглий стіл, колективне обговорення проблемних питань, аналіз діагностичних ситуацій.

Питання для обговорення:

1. Загальні вимоги до організації психолого-педагогічного обстеження.
2. У чому полягає відмінність між динамічним та статичним підходами до психодіагностики?
3. Яким чином принцип зони найближчого розвитку враховується під час психолого-педагогічного обстеження?
4. Як реалізуються принципи комплексності, системності та динамічності в роботі фахівця?
5. Етичні принципи проведення психодіагностики дітей.
6. Аналіз та інтерпретація результатів психодіагностичного дослідження

Завдання для самостійної роботи:

1. Створити мультимедійну презентацію на тему «Принципи та методи психолого-педагогічної діагностики».
2. Підготувати порівняльну таблицю «Статичне тестування та динамічне вивчення дитини».
3. Навести приклади реалізації чотирьох основних принципів психолого-педагогічної діагностики в практичній діяльності.

Рекомендована література: [1], [3], [4], [6], [8], [10], [11], [12]

Тема 3. КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ РОЗВИТКУ

Лекційне заняття № 3

План

1. Комплексне вивчення дитини з порушеннями розвитку як основа психолого-педагогічної діагностики.

2. Медичне обстеження у системі комплексного вивчення дитини.

3. Медико-генетичні методи дослідження. Пренатальна діагностика та генетичне консультування.

4. Анамнестичний метод у психолого-педагогічній діагностиці.

5. Нейропсихологічне вивчення дітей з особливими освітніми потребами.

6. Диференціальна психометрія. Надійність, валідність та репрезентативність тестів.

7. Проективні методики та їх місце у вивченні дітей з порушеннями розвитку.

Теоретичний блок. Сучасна психолого-педагогічна діагностика дітей з особливими освітніми потребами ґрунтується на принципі комплексного вивчення розвитку дитини. Комплексний підхід передбачає інтеграцію результатів психологічного, педагогічного, логопедичного, медичного, соціально-педагогічного та, за потреби, нейропсихологічного дослідження. Необхідність такого підходу зумовлена складною структурою порушеного розвитку, коли первинний дефіцит може спричиняти виникнення вторинних і третинних відхилень у когнітивній, мовленнєвій, емоційно-вольовій та соціальній сферах. Жоден окремий метод або висновок одного фахівця не може забезпечити повного розуміння особливостей розвитку дитини. Саме тому комплексна діагностика спрямована на виявлення не лише труднощів, а й сильних сторін розвитку, компенсаторних можливостей та потенціалу навчання.

Важливе місце в системі комплексного вивчення займає медичне обстеження. Його метою є визначення стану соматичного та неврологічного здоров'я дитини, виявлення факторів ризику та можливих причин порушень розвитку. Медичні дані дозволяють встановити наявність органічних уражень центральної нервової системи, генетичних синдромів, сенсорних порушень, рухових розладів, хронічних захворювань або інших чинників, що можуть впливати на психофізичний розвиток. Особливого значення набувають висновки дитячого невролога, психіатра, офтальмолога, отоларинголога та інших

профільних спеціалістів, які забезпечують диференціацію клінічних і психолого-педагогічних проявів порушень.

Одним із важливих напрямів сучасної діагностики є використання медико-генетичних методів дослідження. Їх застосування дає змогу встановити спадкові чинники порушень розвитку, визначити ризик виникнення генетичних захворювань та отримати інформацію щодо прогнозу розвитку дитини. До основних медико-генетичних методів належать клініко-генеалогічний, цитогенетичний, біохімічний та молекулярно-генетичний аналізи. Значну роль відіграє пренатальна діагностика, яка здійснюється під час вагітності та дозволяє виявити окремі генетичні аномалії або порушення внутрішньоутробного розвитку плода. Важливим складником медико-генетичного супроводу є генетичне консультування сімей, спрямоване на оцінювання ризиків народження дитини з порушеннями розвитку та надання інформаційної підтримки батькам.

Важливим джерелом інформації про розвиток дитини є анамнез. Анамнестичний метод передбачає систематичне збирання відомостей про перебіг пренатального, перинатального та постнатального періодів розвитку. Під час збору анамнезу з'ясовуються особливості перебігу вагітності та пологів, наявність шкідливих впливів на організм матері, перенесені захворювання, темпи раннього психомоторного та мовленнєвого розвитку, умови сімейного виховання, особливості соціального оточення. Аналіз анамнестичних даних дозволяє встановити фактори ризику, виявити причини труднощів розвитку та правильно інтерпретувати результати психолого-педагогічного обстеження.

У структурі комплексного вивчення дітей з особливими освітніми потребами важливе місце займає нейропсихологічна діагностика. Її метою є дослідження стану та особливостей функціонування вищих психічних функцій, зокрема уваги, пам'яті, мовлення, мислення, просторового сприймання, праксису та гнозису. Нейропсихологічний підхід дозволяє визначити механізми порушення діяльності окремих функціональних систем мозку, виявити сильні та слабкі ланки психічної діяльності дитини, а також встановити причини труднощів навчання. Особливе значення нейропсихологічне дослідження має при роботі з дітьми із затримкою

психічного розвитку, розладами аутистичного спектра, тяжкими порушеннями мовлення, синдромом дефіциту уваги та гіперактивністю, порушеннями письма і читання.

Важливим напрямом психолого-педагогічної діагностики є психометричне оцінювання розвитку дитини. Диференціальна психометрія вивчає індивідуальні відмінності та закономірності вимірювання психічних властивостей за допомогою стандартизованих методик. Використання тестів вимагає дотримання основних психометричних критеріїв. Надійність тесту характеризує стабільність результатів під час повторного обстеження. Валідність визначає, наскільки методика дійсно вимірює ту психічну характеристику, для дослідження якої вона створена. Репрезентативність означає відповідність нормативної вибірки характеристикам популяції, для якої призначений тест. У спеціальній освіті психометричні результати ніколи не розглядаються ізольовано, а аналізуються в комплексі з даними спостереження, бесіди, анамнезу та педагогічного вивчення.

Поряд зі стандартизованими методиками у психолого-педагогічній діагностиці використовуються проєктивні методи дослідження. Їх основне призначення полягає у вивченні емоційної сфери, міжособистісних взаємин, особливостей самооцінки, внутрішніх переживань та особистісних характеристик дитини. До найбільш поширених проєктивних методик, які використовуються у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, належать «Кінетичний малюнок сім'ї» (R. Burns, S. Kaufman) для дослідження сімейних взаємин та емоційного благополуччя дитини, проєктивна методика «Казки Луїзи Дюсс», що дозволяє виявляти особливості емоційного розвитку, страхи, тривожність та внутрішні конфлікти, а також методика Рене Жіля, спрямована на дослідження системи міжособистісних відносин дитини з членами сім'ї та однолітками. У практиці української спеціальної освіти також застосовуються авторські проєктивні методики І. М. Орленко «Чарівні яблука» для вивчення дитячо-батьківських взаємин та «Кораблик» для дослідження соціальних взаємин у дитячому колективі. Вибір проєктивних методик залежить від віку дитини, її мовленнєвих можливостей, рівня психічного розвитку та мети дослідження. Водночас

результати проєктивних методик не можуть бути підставою для самостійного діагностичного висновку і потребують обов'язкового підтвердження даними спостереження, бесіди, аналізу діяльності дитини та результатами інших психодіагностичних методів.

Таким чином, комплексне вивчення дитини з порушеннями розвитку є основою сучасної психолого-педагогічної діагностики. Поєднання медичних, психологічних, педагогічних, логопедичних, нейропсихологічних та психометричних методів забезпечує всебічне розуміння особливостей розвитку дитини, дозволяє визначити її освітні потреби, прогнозувати можливості розвитку та розробляти ефективну систему психолого-педагогічного супроводу.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Семінар-практикум «Комплексний підхід до вивчення дітей з порушеннями розвитку. Анамнез. Тестування. Опитувальники. Проєктивні методи діагностики»

Форма організації роботи: семінар-практикум, робота в малих групах, аналіз практичних ситуацій.

Питання для обговорення:

1. Як розподіляються функції між психологом, дефектологом, логопедом і лікарем у процесі вивчення дитини?
2. Анамнестичний метод та його значення для оцінки розвитку дитини.
3. Тестування та психометричні характеристики діагностичних методик.
4. Опитувальники та проєктивні методи в роботі фахівця спеціальної освіти.
5. Як міждисциплінарна взаємодія впливає на якість діагностичного висновку?
6. Яка роль проєктивних методик (наприклад, малюнкових) у діагностиці, враховуючи їхню нижчу формальну валідність порівняно зі стандартизованими тестами?

Завдання для самостійної роботи:

1. Створити презентацію з поясненням понять «надійність», «валідність» та «репрезентативність» на прикладах.
2. Описати взаємодію фахівців (психолога, дефектолога, лікаря, логопеда) у процесі вивчення дитини
3. Зібрати анамнестичні данні дитини.

Рекомендована література: [1], [3], [4], [6], [8], [10], [11], [12]

Тема 4. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ ВИВЧЕННЯ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Лекційне заняття № 4

План

1. Основні методи психолого-педагогічної діагностики дітей з особливими потребами.
2. Спостереження як провідний метод психолого-педагогічного вивчення.
3. Психолого-педагогічний експеримент: природний та навчальний.
4. Додаткові методи психолого-педагогічної діагностики.
5. Психодіагностична процедура та нормативні вимоги до її проведення.
6. Висновок за результатами психолого-педагогічного вивчення дитини.
7. Психолого-педагогічна характеристика дитини з особливими освітніми потребами.

Теоретичний блок. Психолого-педагогічне вивчення дитини з особливими освітніми потребами є одним із ключових напрямів професійної діяльності фахівця спеціальної освіти. Його метою є комплексне дослідження особливостей психофізичного розвитку дитини, виявлення освітніх труднощів, визначення сильних сторін розвитку та потенційних можливостей для навчання, виховання й соціалізації. У сучасній системі спеціальної та інклюзивної освіти психолого-педагогічна діагностика виступає основою для визначення освітніх потреб дитини,

розроблення індивідуальної програми розвитку та планування корекційно-розвиткової роботи.

Основними методами психолого-педагогічної діагностики дітей з особливими освітніми потребами є спостереження, психолого-педагогічний експеримент, бесіда, аналіз документації, аналіз продуктів діяльності дитини, анкетування, тестування та спеціальні психодіагностичні методики. Вибір методів залежить від віку дитини, особливостей розвитку, мети обстеження та завдань діагностики. Жоден метод не може використовуватися ізольовано, оскільки достовірність висновків забезпечується лише комплексним аналізом отриманих результатів.

Спостереження є одним із найдавніших і найбільш інформативних методів психолого-педагогічної діагностики. За визначенням В. Ф. Бурлачука, спостереження – це цілеспрямоване, систематичне та планомірне сприймання психічних явищ у природних умовах їх прояву з подальшою фіксацією та аналізом отриманих результатів. На відміну від експерименту, дослідник не втручається активно в діяльність дитини, а вивчає її поведінку в реальних життєвих ситуаціях.

У спеціальній психології спостереження дозволяє отримати інформацію про особливості пізнавальної діяльності, мовлення, емоційних реакцій, поведінки, комунікації та соціальної взаємодії дитини. Під час спостереження фахівець аналізує характер контакту з дорослими та однолітками, особливості виконання інструкцій, рівень довільності поведінки, працездатність, реакцію на труднощі, здатність до переключення уваги та використання допомоги.

Алгоритм проведення спостереження включає декілька послідовних етапів: визначення мети та завдань дослідження; добір критеріїв і показників спостереження; організацію ситуацій спостереження; систематичну фіксацію поведінкових проявів; аналіз та інтерпретацію отриманих результатів; формулювання висновків. Для підвищення об'єктивності рекомендується проводити багаторазове спостереження в різних видах діяльності та різних соціальних ситуаціях. Завершальним етапом виступає аналіз отриманих даних та їх співставлення з результатами інших методів діагностики.

Важливе місце в системі психолого-педагогічного вивчення займає психолого-педагогічний експеримент. На відміну від спостереження, експеримент передбачає створення спеціально організованих умов для вивчення певних психічних функцій або особливостей діяльності дитини. У спеціальній психології найбільшого поширення набули природний та навчальний експерименти.

Природний експеримент проводиться в умовах звичної для дитини діяльності – гри, навчання, спілкування або побутової активності. Його метою є дослідження психічних процесів без суттєвої зміни природних умов функціонування дитини. Наприклад, фахівець може запропонувати дитині виконати навчальне або ігрове завдання під час заняття та проаналізувати особливості її діяльності. Навчальний експеримент використовується для оцінювання потенційних можливостей розвитку дитини та визначення її навчуваності. Його сутність полягає у поетапному наданні допомоги під час виконання завдань і дослідженні того, наскільки дитина здатна засвоювати нові способи діяльності. Саме цей метод дозволяє оцінити не лише актуальний рівень розвитку, а й потенційні можливості дитини, тобто її навчуваність. Під час навчального експерименту фахівець послідовно пропонує завдання, надає різні види допомоги (словесну, наочну, практичну) та аналізує, наскільки ефективно дитина використовує підказку і може переносити засвоєний спосіб дії на аналогічні завдання. Алгоритм навчального експерименту передбачає пред'явлення завдання, самостійне виконання дитиною, поетапне надання допомоги, повторне виконання завдання та аналіз ефективності навчання. Саме тому навчальний експеримент вважається одним із найбільш інформативних методів визначення освітніх можливостей дітей з особливими освітніми потребами.

Крім основних методів, у психолого-педагогічній діагностиці широко використовуються додаткові методи дослідження. До них належать бесіда, аналіз документації, аналіз продуктів діяльності, анкетування батьків і педагогів, а також тестування. Бесіда дозволяє отримати інформацію про особливості розвитку, інтереси, переживання та соціальний досвід дитини. Аналіз медичної, педагогічної та психологічної документації дає можливість встановити динаміку розвитку та особливості попереднього супроводу. Аналіз продуктів діяльності (малюнків,

письмових робіт, аплікацій, конструкцій тощо) допомагає оцінити рівень розвитку пізнавальної діяльності, дрібної моторики, просторових уявлень та творчих здібностей. Тестування використовується для стандартизованого оцінювання окремих психічних функцій та особистісних характеристик.

Психодіагностичне обстеження дітей з особливими освітніми потребами здійснюється відповідно до визначеної процедури та професійних вимог. Психодіагностична процедура являє собою послідовність дій фахівця, спрямованих на отримання достовірної інформації про особливості розвитку дитини. Загальний алгоритм включає підготовчий етап, проведення обстеження, аналіз результатів та формулювання висновків. Під час підготовки здійснюється вивчення документації, збір анамнезу та добір діагностичного інструментарію. На етапі проведення обстеження створюються комфортні умови для дитини, встановлюється емоційний контакт та забезпечується доступність інструкцій. Після завершення дослідження проводиться інтерпретація отриманих результатів та їх співставлення з даними інших фахівців.

Організація психодіагностичного процесу повинна відповідати етичним і нормативним вимогам. Обстеження має проводитися за добровільної згоди батьків або законних представників дитини, із забезпеченням конфіденційності отриманої інформації та дотриманням принципу недискримінації. Під час діагностики необхідно враховувати вік дитини, її стан здоров'я, рівень мовленнєвого розвитку, сенсорні та рухові можливості. Важливо уникати ситуацій, які можуть викликати надмірну тривожність, втому або негативні емоційні переживання.

Результатом психолого-педагогічного обстеження є психолого-педагогічний висновок. Психолого-педагогічний висновок є аналітичним документом, що відображає результати обстеження та містить професійну інтерпретацію отриманих даних. Алгоритм підготовки висновку включає: аналіз анамнестичних даних; узагальнення результатів спостереження та діагностичних методик; визначення особливостей розвитку пізнавальної, мовленнєвої, емоційно-вольової та соціальної сфер; встановлення сильних сторін розвитку та труднощів; визначення особливих освітніх потреб; формулювання рекомендацій щодо

навчання, виховання та психолого-педагогічного супроводу. Висновок повинен бути об'єктивним, доказовим, зрозумілим для педагогів і батьків та орієнтованим на практичне використання в освітньому процесі.

Особливе значення у практиці спеціальної освіти має психолого-педагогічна характеристика дитини з особливими освітніми потребами. Вона є систематизованим описом індивідуальних особливостей розвитку дитини та використовується під час організації психолого-педагогічного супроводу, роботи команди супроводу, підготовки індивідуальної програми розвитку та взаємодії між фахівцями. Як правило, структура характеристики включає загальні відомості про дитину, особливості фізичного розвитку, стан пізнавальної діяльності, мовленнєвий розвиток, особливості емоційно-вольової сфери, соціальної взаємодії, навчальної діяльності та рекомендації щодо подальшої роботи.

Таким чином, психолого-педагогічне вивчення дитини з особливими освітніми потребами є комплексним процесом, що поєднує різні методи дослідження, забезпечує всебічне вивчення розвитку дитини та створює науково обґрунтовану основу для визначення її освітніх потреб, планування психолого-педагогічного супроводу та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Вирішення практичних завдань «Основні методи психолого-педагогічної діагностики. Психолого-педагогічна характеристика на дитину з особливими потребами»

Форма організації роботи: практична робота, аналіз діагностичних матеріалів, моделювання професійних ситуацій.

Питання для обговорення:

1. У чому полягають переваги та недоліки основних методів діагностики: спостереження, експерименту, тестування?

2. Які етапи слід враховувати при складанні психолого-педагогічної характеристики?

3. Як забезпечити об'єктивність під час опису результатів обстеження?

4. Які помилки найчастіше допускаються при інтерпретації діагностичних даних?

5. Використання психолого-педагогічної характеристики в роботі команди супроводу.

Завдання для самостійної роботи:

1. Провести спостереження за поведінкою дитини (реальною або змодельованою).
2. Оформити психолого-педагогічну характеристику на дитину та представити на практичному занятті

Рекомендована література: [1], [3], [4], [6], [8], [10], [11], [12]

Тема 5. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ ВИВЧЕННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ ТА ЗОРУ

Лекційне заняття № 5

План

1. Особливості психічних функцій у дітей з порушеннями слуху.
2. Особливості психічних функцій у дітей з порушеннями зору.
3. Педагогічне, психологічне та соціально-педагогічне вивчення дітей з порушеннями слуху та зору.
4. Логопедичне обстеження в системі комплексного вивчення дітей із сенсорними порушеннями.
5. Сучасні світові методики невербальної діагностики інтелекту Leiter-3.
6. Використання результатів психодіагностики для планування корекційно-розвиткової роботи.

Теоретичний блок. порушення слуху та зору належать до сенсорних порушень, які суттєво впливають на формування пізнавальної діяльності, мовлення, комунікації та соціальної взаємодії дитини. Водночас сучасна спеціальна психологія розглядає сенсорний дефіцит не лише як обмеження, а й як передумову для розвитку компенсаторних механізмів. Тому психолого-педагогічне вивчення дітей із порушеннями слуху та зору спрямоване на визначення не лише труднощів розвитку, а й потенційних можливостей, сильних сторін та освітніх потреб дитини.

У дітей з порушеннями слуху найбільшою мірою змінюється розвиток мовлення та комунікації. Обмежене слухове сприймання впливає на формування словникового запасу, граматичної будови мовлення, зв'язного мовлення та розуміння зверненого мовлення. Особливості мовленнєвого розвитку можуть відобразитися на формуванні словесно-логічного мислення, процесах узагальнення та засвоєнні навчального матеріалу. Разом із тим для багатьох дітей із порушеннями слуху характерний достатній або високий рівень розвитку зорового сприймання, зорової пам'яті та просторових уявлень. Під час психолого-педагогічної діагностики важливо враховувати ступінь втрати слуху, час виникнення порушення, використання слухових апаратів або кохлеарної імплантації, а також доступні дитині засоби комунікації.

Порушення зору обмежують можливості безпосереднього сприймання навколишнього світу та впливають на формування предметних і просторових уявлень. Особливості розвитку дітей із порушеннями зору можуть проявлятися у труднощах орієнтування в просторі, уповільненому накопиченні сенсорного досвіду, своєрідності формування понять та уявлень. Водночас інтелектуальний розвиток таких дітей не залежить безпосередньо від стану зору. Важливу роль відіграють компенсаторні можливості слухового, тактильного та кінестетичного аналізаторів. Під час обстеження особлива увага приділяється рівню сформованості просторового орієнтування, предметних уявлень, мовлення та навичок самостійності.

Комплексне вивчення дітей із сенсорними порушеннями передбачає поєднання педагогічного, психологічного та соціально-педагогічного дослідження.

Педагогічне вивчення спрямоване на визначення рівня навчальних досягнень, сформованості навчальної діяльності, особливостей засвоєння знань та виконання навчальних завдань. Психологічне дослідження охоплює вивчення уваги, пам'яті, мислення, емоційно-вольової сфери, комунікативної діяльності та соціальної адаптації. Соціально-педагогічне вивчення дозволяє оцінити умови сімейного виховання, особливості соціального оточення дитини та фактори середовища, які можуть впливати на її розвиток і навчання.

Важливою складовою комплексного обстеження є логопедичне вивчення дітей із сенсорними порушеннями. Його метою є визначення рівня мовленнєвого розвитку та комунікативних можливостей дитини. Під час логопедичного обстеження досліджуються фонетико-фонематичні процеси, словниковий запас, граматична будова мовлення, зв'язне мовлення та розуміння мовлення. Для дітей із порушеннями слуху особливе значення має оцінювання слухо-мовленнєвого розвитку та ефективності використання технічних засобів корекції слуху. У дітей із порушеннями зору аналізується сформованість словника, адекватність використання мовленнєвих засобів для опису предметів, явищ та просторових відношень.

У сучасній психодіагностиці дітей із сенсорними порушеннями широко застосовуються невербальні методики оцінювання інтелекту. Однією з найбільш інформативних є *Leiter International Performance Scale – Third Edition (Leiter-3)*. Методика дозволяє оцінювати рівень невербального інтелекту без використання усного мовлення, що особливо важливо під час обстеження дітей із порушеннями слуху, тяжкими порушеннями мовлення або складними комунікативними труднощами. *Leiter-3* дає можливість досліджувати невербальне мислення, увагу, пам'ять, логічні операції та виконавчі функції, мінімізуючи вплив мовленнєвого фактора на результати оцінювання.

Результати психолого-педагогічної діагностики є підґрунтям для планування корекційно-розвиткової роботи. На їх основі визначаються особливі освітні потреби дитини, необхідні адаптації освітнього середовища, напрями психолого-педагогічного супроводу та зміст корекційно-розвиткових занять. Отримані дані

використовуються для розроблення індивідуальної програми розвитку, визначення цілей навчання та моніторингу динаміки розвитку дитини. Таким чином, психодіагностика виступає не лише засобом оцінювання, а й важливим інструментом організації ефективної допомоги дітям із порушеннями слуху та зору

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5

Вирішення практичних завдань «Психолого-педагогічне вивчення дитини з порушеннями зору».

Форма організації роботи: аналіз практичних випадків, вирішення ситуаційних завдань.

Питання для обговорення:

1. Особливості психічного розвитку дітей з порушеннями зору.
2. Як можна адаптувати діагностичні методики для дітей з порушеннями зору?
3. Визначення освітніх потреб дітей із порушеннями зору.
4. У чому полягають особливості застосування психодіагностичних методик?

Завдання для самостійної роботи:

1. Визначити можливі адаптації психодіагностичного інструментарію для дитини з порушенням зору.
2. Скласти короткі рекомендації щодо організації освітнього середовища на основі результатів діагностики.

Рекомендована література: [1], [3], [4], [6], [8], [10], [11], [12]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6

Кейс-стаді «Психолого-педагогічне вивчення дитини з порушеннями слуху»

Форма організації роботи: кейс-стаді, аналіз результатів діагностики.

Питання для обговорення:

1. Які особливості психічного розвитку мають діти з порушеннями слуху?
2. Як можна адаптувати діагностичні методики для дітей з порушеннями слуху?
3. У чому полягають особливості застосування тесту Leiter-3?
4. Як результати невербальної діагностики впливають на побудову індивідуальної освітньої траєкторії?

Завдання для самостійної роботи:

1. Ознайомитися зі структурою методики Leiter-3.
2. Проаналізувати приклад інтерпретації результатів діагностики.
3. Скласти короткі рекомендації щодо організації освітнього середовища на основі результатів діагностики.

Рекомендована література: [2], [3], [4], [5], [7], [11], [12]

Тема 6. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ ВИВЧЕННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ, ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ ТА ПОРУШЕННЯМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ

Лекційне заняття № 6**План**

1. Сучасні уявлення про типовий та порушений розвиток.
2. Особливості психічних функцій у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.
3. Особливості психічних функцій у дітей з тяжкими порушеннями мовлення.
4. Особливості психічних функцій у дітей з дитячим церебральним паралічем та іншими порушеннями опорно-рухового апарату.

5. Особливості розвитку пізнавальної сфери дітей із затримкою когнітивного розвитку та інтелектуальними порушеннями.

6. Сучасні світові методики діагностики інтелекту WISC-IV.

7. Використання результатів діагностики для визначення освітніх потреб дитини.

Теоретичний блок. Сучасна спеціальна психологія розглядає розвиток дитини як складний процес взаємодії біологічних, психологічних та соціальних чинників. Типовий розвиток характеризується послідовним формуванням психічних функцій відповідно до вікових закономірностей, тоді як порушений розвиток пов'язаний із відхиленнями у темпах, структурі або механізмах становлення психічної діяльності. Водночас сучасний підхід до вивчення дітей з особливими освітніми потребами ґрунтується на визнанні того, що будь-яке порушення розвитку не визначає можливостей дитини повністю. Важливого значення набуває виявлення її сильних сторін, компенсаторних можливостей та освітнього потенціалу.

Діти з порушеннями інтелектуального розвитку характеризуються стійкими труднощами формування пізнавальної діяльності, що проявляються у зниженні рівня узагальнення, абстрагування, аналізу та синтезу інформації. Для них характерні уповільнений темп сприймання, обмежений обсяг уваги, недостатня стійкість пам'яті, труднощі словесно-логічного мислення та перенесення засвоєних знань у нові ситуації. Особливості інтелектуального розвитку впливають на формування навчальної діяльності, самостійності, соціальної адаптації та мовленнєвого розвитку. Водночас структура порушення є індивідуальною, тому психолого-педагогічне обстеження повинно бути спрямоване на визначення не лише труднощів, а й ресурсів розвитку дитини.

Особливе місце в системі психолого-педагогічної діагностики займає вивчення дітей із тяжкими порушеннями мовлення. Мовлення виконує не лише комунікативну, а й регулювальну, пізнавальну та соціалізуючу функції, тому його недорозвинення може впливати на різні сфери психічної діяльності. У дітей із

тяжкими порушеннями мовлення часто спостерігаються труднощі вербального мислення, слухової пам'яті, мовленнєвої уваги, формування навчальної діяльності та соціальної взаємодії. Під час психолого-педагогічного вивчення важливо диференціювати первинні мовленнєві труднощі від вторинних проявів, пов'язаних із недостатнім розвитком когнітивної або емоційно-вольової сфери. Особлива увага приділяється дослідженню комунікативних можливостей дитини, розумінню мовлення, словниковому запасу, граматичній будові та зв'язному мовленню.

Своєрідність психічного розвитку дітей із дитячим церебральним паралічем та іншими порушеннями опорно-рухового апарату зумовлюється поєднанням рухових, сенсорних, мовленнєвих та когнітивних труднощів. У багатьох випадках спостерігаються порушення зорово-просторового сприймання, праксису, уваги, пам'яті, темпу психічної діяльності та емоційно-вольової сфери. Водночас рівень інтелектуального розвитку дітей із порушеннями опорно-рухового апарату може бути збереженим. Тому під час діагностики необхідно відокремлювати труднощі, пов'язані з моторними обмеженнями, від особливостей когнітивного розвитку. Обстеження таких дітей потребує адаптації діагностичних матеріалів, збільшення часу виконання завдань та врахування особливостей моторної відповіді.

Одним із важливих завдань психолого-педагогічної діагностики є диференціація затримки когнітивного розвитку та інтелектуальних порушень. Для дітей із затримкою когнітивного розвитку характерні уповільнені темпи формування психічних функцій за збережених потенційних можливостей розвитку. Вони здатні до засвоєння знань і навичок за умови спеціально організованого навчання та психолого-педагогічної підтримки. Натомість при інтелектуальних порушеннях спостерігається стійке системне недорозвинення пізнавальної діяльності, яке має більш виражений і тривалий характер. Саме тому особливого значення набуває навчальний експеримент, який дозволяє оцінити навчуваність дитини та її здатність використовувати допомогу дорослого.

У сучасній практиці психолого-педагогічної діагностики широко використовуються стандартизовані методики оцінювання інтелектуального розвитку. Однією з найбільш поширених у світі є шкала інтелекту Векслера для

дітей четвертого видання (WISC-IV). Методика дозволяє здійснювати комплексне оцінювання когнітивного функціонування дитини та визначати не лише загальний показник інтелекту, а й окремі індекси розвитку психічних функцій. WISC-IV включає оцінювання вербального розуміння, перцептивного мислення, робочої пам'яті та швидкості переробки інформації. Аналіз профілю результатів дає можливість виявити сильні та слабкі сторони когнітивного розвитку, визначити структуру труднощів навчання та здійснити диференційну діагностику різних порушень розвитку.

Результати психолого-педагогічного обстеження є основою для визначення особливих освітніх потреб дитини. На основі комплексної оцінки визначаються необхідні адаптації та модифікації освітнього середовища, напрями корекційно-розвиткової роботи, зміст психолого-педагогічного супроводу та рівень підтримки. Отримані дані використовуються під час розроблення індивідуальної програми розвитку, планування корекційних занять та моніторингу динаміки розвитку дитини. Таким чином, психодіагностика виступає важливим інструментом забезпечення індивідуального підходу до навчання та створення умов для максимальної реалізації потенційних можливостей кожної дитини з особливими освітніми потребами.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7

Вирішення практичних завдань «Психолого-педагогічне вивчення дітей з порушеннями опорно-рухового апарату та тяжкими порушеннями мовлення. Використання методики Leiter-3, обговорення результатів, написання висновку»

Форма організації роботи: практична робота, аналіз діагностичних кейсів, складання висновку за результатами обстеження.

Питання для обговорення:

1. Особливості діагностики дітей з порушеннями опорно-рухового апарату.
2. Особливості діагностики дітей із тяжкими порушеннями мовлення.
3. Можливості використання невербальних методик у психодіагностиці.

4. Особливості інтерпретації результатів методики Leiter-3 у діагностиці дітей з тяжкими порушеннями мовлення

Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати презентацію щодо особливостей діагностики дітей з порушеннями опорно-рухового апарату

2. Підготувати презентацію щодо особливостей діагностики дітей з тяжкими порушеннями мовлення.

3. Проаналізувати результати обстеження дитини за методикою Leiter-3 дитини з порушенням опорно-рухового апарату та підготувати психолого-педагогічний висновок відповідно до запропонованого кейсу.

Рекомендована література: [2], [3], [4], [5], [7], [11], [12]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8

Майстер-клас «Сучасні світові методики діагностики інтелекту (визначення індексу природнього та кристалічного інтелекту) WISC-IV»

Форма організації роботи: майстер-клас, демонстрація діагностичного інструментарію, аналіз протоколів обстеження.

Питання для обговорення:

1. За якими критеріями здійснюється розмежування типового та відхиленого розвитку?

2. Структура шкали інтелекту Векслера для дітей WISC-IV. Яку інформацію дає методика WISC-IV про інтелектуальну сферу дитини?

3. Як інтерпретувати результати WISC-IV з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей? Основні індекси когнітивного розвитку та їх психодіагностичне значення.

4. У яких випадках варто комбінувати клініко-психологічні й психометричні методи?

5. Використання результатів дослідження для визначення освітніх потреб дитини.

Завдання для самостійної роботи:

1. Ознайомитися зі структурою методики WISC-IV.
2. Проаналізувати приклад психодіагностичного профілю дитини та підготувати короткий висновок.

Рекомендована література: [1], [3], [4], [6], [8], [10], [14]

Тема 7. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ ВИВЧЕННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ ТА ЗІ СКЛАДНИМИ ВАДАМИ РОЗВИТКУ

Лекційне заняття № 7

План

1. Особливості психолого-педагогічного вивчення дітей з розладами аутистичного спектра.
2. Особливості психолого-педагогічного вивчення дітей із синдромом дефіциту уваги та гіперактивністю.
3. Патопсихологічне дослідження в системі психолого-педагогічної діагностики.
4. Сучасні методики вивчення дітей з РАС: PEP-3 та CASD.
5. Сучасні методики діагностики дітей з РДУГ: Conners-3.
6. Особливості психолого-педагогічної діагностики дітей зі складними порушеннями розвитку.

Теоретичний блок. Сучасна психолого-педагогічна діагностика дітей з порушеннями емоційно-вольової сфери спрямована на комплексне вивчення особливостей розвитку, визначення освітніх потреб, рівня функціонування та

потенційних можливостей дитини. Особливої уваги потребують діти з розладами аутистичного спектра (РАС), синдромом дефіциту уваги та гіперактивністю (РДУГ), а також діти зі складними порушеннями розвитку, у яких поєднуються декілька первинних порушень.

Розлади аутистичного спектра належать до порушень нейророзвитку, для яких характерні труднощі соціальної комунікації та соціальної взаємодії, а також наявність обмежених, повторюваних форм поведінки, інтересів або діяльності. Особливістю психолого-педагогічного вивчення дітей з РАС є необхідність оцінювання не лише рівня інтелектуального розвитку, а й особливостей соціальної поведінки, комунікації, емоційного реагування, ігрової діяльності та адаптивного функціонування.

Під час діагностики особлива увага приділяється здатності дитини встановлювати зоровий контакт, реагувати на звернення, використовувати вербальні та невербальні засоби комунікації, розуміти емоції інших людей та підтримувати соціальну взаємодію. Важливими діагностичними ознаками є наявність стереотипних рухів, сенсорних особливостей, вузьких інтересів та труднощів адаптації до змін. Обстеження дітей з РАС повинно проводитися у структурованому та передбачуваному середовищі з урахуванням особливостей поведінки та сенсорного сприймання.

Синдром дефіциту уваги та гіперактивності є одним із найбільш поширених розладів нейророзвитку дитячого віку. Основними проявами РДУГ є порушення концентрації уваги, імпульсивність та гіперактивність. Психолого-педагогічне вивчення дітей із РДУГ спрямоване на оцінювання довільної уваги, самоконтролю, виконавчих функцій, працездатності, навчальної діяльності та особливостей поведінки.

Під час обстеження необхідно враховувати, що труднощі навчання у таких дітей часто пов'язані не з інтелектуальною недостатністю, а з порушенням регуляції діяльності. Діти можуть демонструвати достатній рівень пізнавальних можливостей, але мати труднощі з організацією діяльності, дотриманням інструкцій, плануванням власних дій та контролем поведінки. Тому психолого-

педагогічна діагностика повинна проводитися у співпраці з батьками та педагогами із використанням спостереження, анкетування та спеціалізованих діагностичних методик.

Важливе місце у системі комплексної діагностики займає патопсихологічне дослідження. Його метою є вивчення закономірностей порушення психічної діяльності, особливостей функціонування пізнавальних процесів та механізмів виникнення труднощів розвитку. На відміну від клінічної діагностики, патопсихологічне дослідження спрямоване на аналіз структури дефекту та збережених ланок психічної діяльності. У процесі обстеження вивчаються особливості мислення, пам'яті, уваги, сприймання, емоційно-вольової сфери та особистісного розвитку. Отримані результати дозволяють здійснювати диференційну діагностику різних порушень розвитку та визначати ефективні напрями психолого-педагогічної підтримки.

У сучасній міжнародній практиці для вивчення дітей з РАС широко використовуються стандартизовані методики PEP-3 та CASD. Психоосвітній профіль розвитку PEP-3 (Psychoeducational Profile – Third Edition) дозволяє оцінити рівень розвитку комунікації, мовлення, моторики, когнітивних функцій, соціальної взаємодії та адаптивної поведінки дитини. Методика дає можливість визначити сильні та слабкі сторони розвитку, що є важливим для планування індивідуальної програми психолого-педагогічного супроводу.

Методика CASD (Checklist for Autism Spectrum Disorder) використовується як скринінговий та діагностичний інструмент для виявлення ознак аутизму. Вона дозволяє оцінити особливості соціальної взаємодії, комунікації, сенсорного функціонування, поведінкових проявів та рівень вираженості симптомів РАС. Результати CASD використовуються для уточнення діагностичних висновків та визначення необхідності поглибленого обстеження.

Для оцінювання дітей із синдромом дефіциту уваги та гіперактивністю широко застосовується методика Conners-3. Вона є однією з найбільш валідних міжнародних систем оцінювання симптомів РДУГ та супутніх труднощів розвитку. Опитувальники заповнюються батьками, педагогами та, за можливості, самою

дитиною. Методика дозволяє оцінити рівень неухважності, гіперактивності, імпульсивності, труднощів навчання, особливостей поведінки та соціальної адаптації. Використання Conners-3 сприяє об'єктивізації діагностичного процесу та підвищує точність визначення освітніх потреб дитини.

Особливу складність становить психолого-педагогічна діагностика дітей зі складними порушеннями розвитку. Відповідно до сучасного законодавства України складними порушеннями вважається поєднання двох або більше первинних порушень розвитку, кожне з яких суттєво впливає на функціонування дитини. Найчастіше зустрічаються поєднання інтелектуальних, сенсорних, мовленнєвих, рухових та поведінкових порушень.

Під час обстеження таких дітей необхідно застосовувати комплексний міждисциплінарний підхід, який передбачає участь психолога, спеціального педагога, логопеда, реабілітолога, лікаря та інших фахівців. Особливу увагу приділяють визначенню провідного порушення, виявленню компенсаторних можливостей, оцінюванню рівня комунікації та адаптивного функціонування. Добір діагностичних методик здійснюється індивідуально з урахуванням фізичних, сенсорних та когнітивних можливостей дитини.

Таким чином, психолого-педагогічне вивчення дітей з порушеннями емоційно-вольової сфери та складними порушеннями розвитку ґрунтується на принципах комплексності, системності та індивідуального підходу. Результати діагностики є основою для визначення особливих освітніх потреб, планування корекційно-розвиткової роботи, розроблення індивідуальної програми розвитку та організації ефективного психолого-педагогічного супроводу дитини.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 9

Вирішення практичних завдань «Психолого-педагогічне вивчення дитини з порушеннями емоційно-вольової сфери (з розладами аутистичного спектру) та зі складними вадами розвитку. Сучасні методики вивчення дитини з РАС: PEP-3, CASD, обговорення результатів, написання висновку»

Форма організації роботи: практична робота, аналіз протоколів обстеження, складання висновків.

Питання для обговорення:

1. Які відмінності між поведінковими проявами РАС та РДУГ?
2. Які труднощі виникають під час проведення психодіагностики дітей із порушеннями емоційно-вольової сфери?
3. Особливості психолого-педагогічного вивчення дітей з РАС.
4. Структура та можливості методики РЕР-3.
5. Скринінгова шкала CASD та її використання в практиці фахівця.
6. Аналіз результатів діагностики та формування висновку.
7. Як результати РЕР-3, CASD використовуються для побудови індивідуальної програми розвитку?

Завдання для самостійної роботи:

1. Опрацювати опис методики РЕР-3 або CASD та створити презентацію
2. Скласти фрагмент протоколу психолого-педагогічного обстеження дитини з РАС.

Рекомендована література: [2], [3], [5], [7], [8], [12], [13]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 10

Кейс-стаді «Психолого-педагогічне вивчення дітей з розладом дефіциту уваги та гіперактивності. Демонстрація психодіагностичного обстеження дитини з РДУГ: Conners-3, обговорення результатів, написання висновку»

Форма організації роботи: кейс-стаді, аналіз діагностичних ситуацій, групове обговорення.

Питання для обговорення:

1. Діагностичні можливості методики Conners-3.
2. Як методика Conners-3 допомагає оцінити прояви РДУГ у дітей?
3. Які особливості комунікації з дітьми під час діагностики РДУГ
4. Аналіз результатів діагностики та формування висновку.
5. Як результати психодіагностичної методики Conners-3 використовуються для побудови індивідуальної програми розвитку?

Завдання для самостійної роботи:

1. Ознайомитися зі структурою методики Conners-3 та презентувати її структуру і призначення.
2. Визначити освітні потреби дитини на основі запропонованого діагностичного кейсу.

Рекомендована література: [1], [5], [6], [8], [10], [12], [13]

Тема 8. ДІЯЛЬНІСТЬ ІРЦ. МЕТОДИ ТА ПРОЦЕДУРА КОМПЛЕКСНОЇ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОЦІНКИ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ. КОНСУЛЬТУВАННЯ СІМЕЙ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Лекційне заняття № 8

План

1. Нормативно-правові засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів.
2. Організація та проведення комплексної оцінки розвитку дитини в ІРЦ.
3. Визначення категорії особливих освітніх потреб, рівня підтримки та освітніх труднощів.
4. Психолого-педагогічний висновок про комплексну оцінку розвитку дитини.
5. Диференційна діагностика інтелектуальних, мовленнєвих, сенсорних, рухових та комплексних порушень розвитку.

Теоретичний блок. Інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ) є складовою системи забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами на якісну освіту та психолого-педагогічну підтримку. Діяльність ІРЦ регламентується Законом України «Про освіту», Законом України «Про повну загальну середню освіту», Законом України «Про дошкільну освіту», Постановою Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 року № 545 «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр» (зі змінами), а також нормативно-методичними документами Міністерства освіти і науки України. Основними завданнями ІРЦ є проведення комплексної оцінки розвитку особи, визначення її особливих освітніх потреб, надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, консультування батьків і педагогів та супровід дитини в освітньому середовищі.

Комплексна оцінка розвитку дитини є основним напрямом діяльності ІРЦ. Вона здійснюється командою фахівців з метою визначення особливостей функціонування дитини, її сильних сторін, труднощів навчання та потреб у підтримці. На відміну від традиційного підходу, сучасна система оцінювання орієнтується не на встановлення медичного діагнозу, а на визначення освітніх потреб та рівня функціонування дитини в умовах навчання. Організація комплексної оцінки включає декілька послідовних етапів. Першим етапом є прийом документів та первинне консультування батьків. Наступний етап передбачає вивчення анамнестичних відомостей, медичної та педагогічної документації. Далі проводиться безпосереднє обстеження дитини фахівцями ІРЦ. Під час оцінки вивчаються фізичний розвиток, мовленнєва діяльність, когнітивна сфера, емоційно-вольова сфера, навчальна діяльність, комунікація, соціальна адаптація та поведінка. Завершальним етапом є узагальнення результатів, визначення освітніх труднощів та формування висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини.

Відповідно до сучасних нормативних вимог одним із результатів комплексної оцінки є визначення категорії особливих освітніх потреб, ступеня прояву освітніх труднощів та рівня підтримки, необхідного для успішного

навчання дитини. Освітні труднощі можуть бути інтелектуальними, функціональними (сенсорними, мовленнєвими, руховими), соціоадаптаційними або пов'язаними з труднощами навчальної діяльності. Саме оцінювання освітніх труднощів дозволяє визначити необхідний обсяг підтримки в закладі освіти. Рівень підтримки визначається на основі комплексного аналізу можливостей дитини та її освітніх потреб. У сучасній системі інклюзивного навчання застосовується п'ятирівнева система підтримки, яка передбачає поступове збільшення обсягу психолого-педагогічної допомоги залежно від складності освітніх труднощів. Визначення рівня підтримки є важливою умовою планування індивідуальної програми розвитку, організації корекційно-розвиткових занять та забезпечення необхідних адаптацій і модифікацій освітнього середовища.

Результатом комплексної оцінки є висновок ІРЦ про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи. Висновок є офіційним документом, який містить узагальнені результати обстеження та рекомендації щодо організації освітнього процесу. У структурі висновку відображаються загальні відомості про дитину, особливості її розвитку, опис сильних сторін і труднощів, визначені особливі освітні потреби, категорія освітніх труднощів, рекомендований рівень підтримки та напрями психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг. Висновок використовується командою психолого-педагогічного супроводу закладу освіти для розроблення індивідуальної програми розвитку та організації освітнього процесу.

Важливим напрямом діяльності фахівців ІРЦ є проведення диференційної діагностики порушень розвитку. Її метою є визначення характеру та структури труднощів розвитку, встановлення відмінностей між подібними за зовнішніми проявами порушеннями та виявлення провідного порушення у структурі дефекту. Під час диференційної діагностики інтелектуальних порушень особливе значення має відмежування інтелектуальних порушень від затримки психічного розвитку, педагогічної занедбаності, тяжких мовленнєвих порушень або сенсорних дефіцитів. Для цього оцінюються рівень навчуваності, здатність до використання допомоги, сформованість пізнавальної діяльності та динаміка розвитку.

Диференційна діагностика мовленнєвих порушень передбачає визначення механізму мовленнєвого дефекту та його впливу на навчальну діяльність. Важливим є відмежування первинних мовленнєвих порушень від вторинних труднощів мовлення, що виникають унаслідок інтелектуальних, сенсорних або поведінкових порушень.

При сенсорних порушеннях основна увага приділяється визначенню ступеня втрати слуху або зору, рівня сформованості компенсаторних механізмів та впливу сенсорного дефіциту на пізнавальний розвиток. Для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату важливим є відмежування моторних труднощів від когнітивних порушень та визначення впливу рухового дефіциту на навчальну діяльність.

Особливо складною є діагностика дітей зі складними (комплексними) порушеннями розвитку, коли поєднуються два або більше первинних порушення. У таких випадках необхідне міждисциплінарне обстеження із залученням психолога, логопеда, спеціального педагога, реабілітолога та лікаря. Комплексний аналіз дозволяє визначити структуру порушення, освітні потреби та оптимальні напрями психолого-педагогічного супроводу.

Таким чином, діяльність інклюзивно-ресурсних центрів спрямована на забезпечення своєчасного виявлення особливих освітніх потреб дитини, визначення необхідного рівня підтримки та створення умов для її успішного навчання, розвитку й соціальної інтеграції. Комплексна психолого-педагогічна оцінка виступає основою для побудови індивідуальної освітньої траєкторії та реалізації принципів інклюзивної освіти.

Лекційне заняття № 9

План

1. Консультування сімей, які виховують дітей з особливими освітніми потребами.
2. Діагностика сімейних взаємин та соціальної ситуації розвитку дитини.
3. Психодіагностика емоційних станів, тривожності, соціальної фрустрованості та міжособистісних відносин дітей і дорослих.

Теоретичний блок. Консультування сімей, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, є важливим напрямом діяльності фахівців спеціальної та інклюзивної освіти. Його метою є надання психолого-педагогічної підтримки батькам, формування адекватного ставлення до особливостей розвитку дитини, підвищення батьківської компетентності та забезпечення ефективної взаємодії між родиною і фахівцями. Важливою складовою консультативної роботи є психодіагностичне вивчення дорослих – батьків та педагогів, оскільки їхній емоційний стан, стиль спілкування та особливості взаємодії безпосередньо впливають на розвиток дитини.

У процесі психодіагностичного обстеження дорослих досліджуються емоційні стани, рівень особистісної та ситуативної тривожності, особливості міжособистісних взаємин і поведінки в конфліктних ситуаціях. Для цього широко застосовуються методика діагностики тривожності Ч. Д. Спілбергера, методика визначення стилів поведінки в конфлікті К. Томаса, тематичний аперцептивний тест (ТАТ) Г. Мюррея, а також різноманітні опитувальники для дорослих. Інтерпретація результатів здійснюється комплексно з урахуванням індивідуальної життєвої ситуації, особливостей сімейного функціонування та соціального оточення.

Одним із ключових понять психолого-педагогічної діагностики є соціальна ситуація розвитку, яка відображає систему взаємин дитини з найближчим соціальним середовищем і визначає умови формування її особистості. Саме тому важливе місце посідає діагностика сімейних взаємин, спрямована на вивчення особливостей емоційних контактів між членами родини, стилів сімейного виховання, рівня прийняття дитини та характеру внутрішньосімейних стосунків. Для цього використовуються проєктивні та опитувальні методики, зокрема «Кінетичний малюнок сім'ї», методика Рене Жіля, PARI (Parent Attitude Research Instrument) Е. Шефера і Р. Белла, а також авторська методика І. М. Орленко «Чарівні яблука», яка дозволяє досліджувати особливості дитячо-батьківських взаємин.

Вивчення особистості дитини здійснюється із застосуванням проєктивних методів, які дають можливість виявити приховані переживання, особливості емоційної сфери та міжособистісних взаємин. До таких методик належать «Казки Луїзи Дюсс», проєктивна методика «Кораблик» І. М. Орленко та інші засоби психологічного дослідження, що використовуються в практиці спеціальної психології.

Важливим напрямом психолого-педагогічної діагностики є вивчення міжособистісних відносин у дитячому колективі. З цією метою застосовуються методи соціометричного дослідження, які дозволяють визначити соціальний статус дитини в групі, особливості взаємин з однолітками та рівень її соціальної адаптації. Для оцінювання емоційного благополуччя та особливостей реагування на складні життєві ситуації використовуються методика діагностики рівня соціальної фрустрованості та тест фрустраційних реакцій С. Розенцвейга (у дитячому та дорослому варіантах).

Результати комплексної психодіагностики є підґрунтям для визначення основних напрямів психолого-педагогічної підтримки сім'ї, корекції дитячо-батьківських взаємин, профілактики емоційного вигорання батьків і педагогів, а також розроблення індивідуальних рекомендацій щодо створення сприятливої соціальної ситуації розвитку дитини з особливими освітніми потребами. Саме комплексний підхід до вивчення дитини та її найближчого соціального оточення забезпечує ефективність психолого-педагогічного супроводу та реалізацію принципів партнерської взаємодії між сім'єю і фахівцями.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 11

Вирішення практичних завдань «Визначення категорії (типу) особливих освітніх потреб (труднощів), ступеня їх прояву та рівня підтримки дітей з особливими освітніми потребами в закладі освіти. Психолого-педагогічний висновок про комплексну оцінку»

Форма організації роботи: практична робота, аналіз висновків ІРЦ, вирішення ситуаційних завдань.

Питання для обговорення:

1. Які нормативно-правові документи регламентують роботу інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ)?
2. Які розділи має містити психолого-педагогічний висновок про комплексну оцінку дитини?
3. Яким чином здійснюється міждисциплінарна взаємодія під час складання висновку?
4. Які рекомендації можуть бути сформульовані на основі отриманих результатів діагностики?
5. Використання результатів комплексної оцінки в освітньому процесі.

Завдання для самостійної роботи:

1. Розробити приклад фрагмента комплексного висновку ІРЦ для умовно заданого випадку.
2. Визначити основні напрями психолого-педагогічної підтримки дитини та скласти фрагмент висновку ІРЦ.

Рекомендована література: [1], [2], [4], [7], [9], [12]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 12

Семінар-практикум «Консультування сімей, які виховують дітей з особливими потребами. Форми вивчення взаємин з дорослими: опитувальники для дорослих. Особливості інтерпретації отриманих результатів»

Форма організації роботи: семінар-практикум, аналіз результатів психодіагностики, робота в групах.

Питання для обговорення:

1. Основні принципи консультування сімей, які виховують дітей з ООП.
2. Форми психодіагностичного вивчення батьків та педагогів.
3. Використання опитувальників для дорослих у психолого-педагогічній практиці.
4. Особливості інтерпретації результатів та формулювання рекомендацій.

Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати аналіз одного з опитувальників для батьків та презентувати його на практичному занятті.
2. Розробити пам'ятку для сім'ї щодо організації підтримувального освітнього середовища для дитини з ООП.

Рекомендована література: [1], [5], [6], [8], [10], [11], [13]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 13

Кейс-стаді «Консультування сімей, які виховують дітей з особливими потребами. Діагностика взаємовідносин з дитиною. Діагностика особистості дитини. Діагностика стосунків у колективі»

Форма організації роботи: кейс-стаді, аналіз діагностичних матеріалів, групова робота.

Питання для обговорення:

1. Які психодіагностичні методики використовуються для вивчення сімейних взаємин у сім'ях, що виховують дітей з особливими освітніми потребами?
2. Які психодіагностичні методики застосовуються для дослідження дитячо-батьківських взаємин та визначення особливостей взаємодії дитини з батьками?
3. У чому полягає діагностичний потенціал методики «Чарівні яблука» І. М. Орленко для вивчення дитячо-батьківських взаємин?
4. Які можливості проєктивної методики «Казки Луїзи Дюсс» для дослідження особистості дитини та її емоційних переживань?

5. Як використовується соціометрія для вивчення міжособистісних відносин та соціального статусу дитини в колективі?

6. У чому полягають особливості застосування проєктивної методики «Кораблик» І. М. Орленко для дослідження взаємин дитини з однолітками?

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізувати результати однієї з проєктивних методик. Проаналізувати приклад результатів методики PARI, «Кінетичний малюнок сім'ї» або «Чарівні яблука» та підготувати рекомендації для батьків.

2. Підготувати рекомендації щодо покращення взаємин дитини з однолітками та дорослими.

Рекомендована література: [1], [3], [4], [7], [9], [11], [12]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 14

Тренінг «Основні шляхи корекції взаємин. Особливості підтримки сімей, що виховують дитину з особливими потребами»

Форма організації роботи: тренінг, виконання практичних вправ, моделювання консультативних ситуацій.

Питання для обговорення:

1. У чому полягає психологічна підтримка сімей, які виховують дітей з особливими освітніми потребами?

2. Які методи та форми роботи використовуються для корекції дитячо-батьківських взаємин?

3. Як забезпечити ефективну партнерську взаємодію між батьками та фахівцями закладу освіти?

4. Які внутрішні та зовнішні ресурси сім'ї можуть бути використані для підтримки розвитку дитини з ООП та підвищення батьківської компетентності?

Завдання для самостійної роботи:

1. Створити міні тренінг (3-5 вправ) для батьків дитини з особливими освітніми потребами та презентувати його.

2. Підготувати пропозиції щодо організації психолого-педагогічної підтримки сім'ї.

Рекомендована література: [1], [2], [3], [8], [9], [11], [12]

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Критерії оцінювання за різними видами роботи

Критерії оцінювання за різними видами роботи

Вид роботи	Бали	Критерії
Практичні завдання	0-1 бал	Здобувач відтворює незначну частину навчального матеріалу, має поверхові уявлення про предмет вивчення, неаргументовано висловлює думку. Використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали, виконує практичні завдання за умови сторонньої допомоги.
	2-3 бали	Знання здобувача є достатньо повними, він самостійно застосовує відповідний навчальний матеріал, виконуючи практичні завдання; аналізує, робить висновки. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але припускається неточностей. Здобувач самостійно використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали, виконуючи практичні завдання. Виконані завдання у цілому відповідають вимогам, хоча мають незначні огріхи.
	4-5 балів	Здобувач володіє міцними знаннями, оперує ними при виконанні практичних завдань. Самостійно використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали виконуючи практичні завдання. Не припускається помилок при їхньому виконанні. Здобувач виступає експертом практичних завдань, що виконали однокурсники.
Самостійна робота	0 балів	Здобувач розпізнає деякі об'єкти вивчення та визначає їх на побутовому рівні, може описувати деякі об'єкти вивчення; має фрагментарні уявлення з предмета вивчення; виконує елементарні прийоми практичних завдань.
	1-2 бали	Здобувач знає окремі факти, що стосуються навчального матеріалу; виявляє здатність елементарно висловлювати думку; самостійно та за допомогою викладача може виконувати частину практичних завдань; знає послідовність виконання завдання; практичні завдання містять багато суттєвих відхилень від установлених вимог, при їх виконанні потребує систематичної допомоги викладача.

	3-4 бали	Здобувач самостійно і логічно відтворює фактичний і теоретичний матеріал та наводить приклади; володіє навчальним матеріалом і використовує набуті знання, уміння у стандартних ситуаціях; самостійно виконує практичні завдання відповідно до методичних рекомендацій; практичні завдання мають окремі помилки; користується необхідними навчально-методичними матеріалами.
	5 балів	Здобувач володіє глибокими знаннями, демонструє відповідні компетентності, використовує їх у нестандартних ситуаціях, самостійно працює з інформацією у відповідності до поставлених завдань; систематизує та узагальнює навчальний матеріал; самостійно користується додатковими джерелами інформації; без помилок виконує та аналізує практичні завдання.
Тестування	0-2	Здобувач не менше ніж на 50% контрольних завдань надав правильну відповідь
	3-4	Здобувач на 51% - 70% контрольних завдань надав правильну відповідь
	5-7	Здобувач на 71% - 90% контрольних завдань надав правильну відповідь
	8-10	Здобувач на 91% - 100% контрольних завдань надав правильну відповідь
Індивідуальне навчально-дослідне завдання – скласти психодіагностичну програму для вивчення дитини з ООП та рекомендації до її створення.	0	Завдання не виконано; програма психолого-педагогічного вивчення дитини з ООП відсутня. Психодіагностична програма для вивчення дитини з ООП та рекомендації до її створення згенеровано ШІ, не відповідає меті та змісту і не вказано факт використання ШІ.
	1-2 бали	Програма психолого-педагогічного вивчення дитини з ООП не відповідає необхідному обсягу, змістовні зв'язки програми відсутні, внутрішня логіка програми порушена. Вказано факт використання ШІ, що має компелятивний характер згенерованого матеріалу майже без редагування. Представлено власну позицію на побутовому рівні без аргументації.
	3-4 балів	Програма психолого-педагогічного вивчення дитини з ООП відповідає необхідному обсягу, власна позиція здобувача формально підкріплена посиланнями на методичну літературу за відсутності змістовних зав'язків. Вказано факт використання ШІ. Програма психолого-педагогічного вивчення дитини з ООП розроблена формально і частково зрадаговано згенерований текст. Власна думка не достатньо аргументована практичними прикладами.
	5-7 балів	Програма психолого-педагогічного вивчення дитини з ООП відповідає необхідному обсягу, власна позиція викладена. Наведено аргументацію своєї думки з опорою на факти. Вказано факт використання ШІ. Продемонстровано редагування згенерованого тексту: є власні думки з опорою на факти. Проте методичне обґрунтування виконано схематично, позиція здобувача і практичні факти формально узгоджені, при цьому внутрішня логіка програми розмита.
	8-9 балів	Програма психолого-педагогічного вивчення дитини з ООП відповідає необхідному обсягу, власна позиція викладена аргументовано. Вказано факт використання ШІ. Продемонстровано редагування згенерованого тексту: є власні думки, творчий підхід, з обґрунтуваннями, з достатнім використанням фахових термінів і

		понять у контексті психодіагностичної програми та рекомендацій до її створення. Власна думка аргументована практичними фактами.
	10 балів	Програма психолого-педагогічного вивчення дитини з ООП відповідає необхідному обсягу, власна позиція викладена грамотно і самостійно. Програма складена на методичному рівні, у зв'язках і з обґрунтуваннями, з точним і повним використанням фахових термінів і понять у контексті програми. Програма психолого-педагогічного вивчення дитини з ООП логічна, послідовна, композиційно чітка. Аргументовано власну думку з опорою на практичні факти. Дотримано академічних стандартів без використання ШІ.

Критерії оцінювання підсумкового контролю (екзамен)

Для навчальної дисципліни «Психолого-педагогічна діагностика дітей з особливими освітніми потребами» за навчальним планом передбачає підсумковий контроль у формі усного екзамену, відводиться 20 балів. Здобувач вищої освіти може скласти екзамен, якщо кількість отриманих впродовж вивчення дисципліни балів не менше як 40. Накопичені здобувачем бали під час вивчення навчальної дисципліни не аналюються, а сумуються. Оцінка за екзамен не може бути меншою за кількість накопичених ним балів.

На екзамені кількість балів здобувач отримує за оцінкою кожного з трьох питань білету усного екзамену:

Бали	Критерії
0 балів	Здобувач не відповідає на запитання.
1-5 балів	Здобувач розпізнає деякі об'єкти вивчення та визначає їх на побутовому рівні, може описувати деякі об'єкти вивчення; має фрагментарні уявлення з предмета вивчення; використовує елементарні прийоми виконання практичного завдання.
6-10 балів	Здобувач знає окремі факти, що стосуються навчального матеріалу; виявляє здатність елементарно висловлювати думку; виконує частину практичного завдання.
11-15 балів	Здобувач надає відповіді на запитання в цілому правильні, але здобувач припускається помилок у визначеннях. Здобувач робить власні висновки, наводить приклади практичного використання; виконує практичне завдання з незначними огріхами.
16-20 балів	Здобувач надає відповіді на запитання повні, обґрунтовані, логічно побудовані, з прикладами практичного використання; відповідаючи, здобувач розмірковує, робить власні висновки виконує правильно практичне завдання.

Критерії оцінювання за всіма видами контролю

Сума балів	Критерії оцінки
Відмінно (90-100 A)	Здобувач демонструє міцні знання навчального матеріалу в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, правильно й обґрунтовано приймає необхідні рішення в різних нестандартних ситуаціях; реалізує теоретичні положення навчальної дисципліни виконуючи практичні завдання у сфері організації і методичного забезпечення вивчення дітей з особливими потребами та побудови психодіагностичного процесу. При виконанні практичних завдань проявляє вміння самостійно вирішувати поставлені завдання, активно включається в обговорення, відстоює власну точку зору в питаннях та рішеннях, що розглядаються. Оцінка нижче 100 балів обґрунтовується недостатнім розкриттям теоретичних питань навчальної дисципліни, або тим, що студент проявляє невпевненість в тлумаченні теоретичних положень чи складних практичних завдань.
Добре (82-89 B)	Здобувач демонструє знання, володіння матеріалом в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, робить на їхній основі аналіз можливих ситуацій та вміє застосовувати теоретичні положення при вирішенні практичних задач у сфері організації і методичного забезпечення вивчення дітей з особливими потребами та побудови психодіагностичного процесу, але припускається несуттєвих помилок. При виконанні практичних завдань, здобувач самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких є незначною.
Добре (74-81 C)	Здобувач володіє навчальним матеріалом у достатньому обсязі, знає основні теоретичні положення, що відповідають програмі навчальної дисципліни, аналізує можливі практичні ситуації та вирішує їх, але припускається помилок які усуває за підтримки з боку викладача або однокурсників. Пояснює основні положення, дає правильні відповіді щодо вибору психодіагностичних методик під час вивчення дитини з особливими освітніми потребами та аналізує (інтерпретує) результати діагностики. Помилки у відповідях не є системними, впевнено працює за алгоритмом.
Задовільно (64-73 D)	Здобувач розуміє основні положення навчальної дисципліни, котрі є визначальними і орієнтується у напрямі вирішення практичних завдань. Здобувач розуміє практичні завдання, має пропозиції щодо напрямку їх вирішення. Самостійно вирішує завдання за зразком, допускає значну кількість неточностей, помилок, котрі усуває під керівництвом викладача, підтримки з боку однокурсників. Розуміє мету використання основних психодіагностичних методик для вивчення дитини з особливими освітніми потребами та аналізує результати діагностики.
Задовільно (60-63 E)	Здобувач поверхнево опанував навчальний зміст, передбачений програмою навчальної дисципліни, володіє основними положеннями на мінімально допустимому рівні. Знання щодо організації і

	методичного забезпечення вивчення дітей з особливими потребами та побудови психодіагностичного процесу несистемні, фрагментарні. Виконання практичних завдань, формалізоване: є відповідність алгоритму, виконує практичні завдання за підтримки з боку викладача зі значними труднощами; демонструє нестійкі навички проведення діагностичного вивчення дитини, але відсутнє глибоке розуміння відбору психодіагностичних методик для вивчення дитини з особливими освітніми потребами та аналізу результатів діагностики.
Незадовільно (35-59 FX)	Здобувач має фрагментарні знання, опанувавши менше половини обсягу навчального змісту, передбаченого програмою навчальної дисципліни. Відсутнє цілісне усвідомлення навчального матеріалу. Здобувач працює пасивно, практичні завдання виконує переважно з помилками, виправляє помилки лише при виконанні нескладних практичних завдань. Здобувач допускається до повторного складання заліку.

Засоби діагностування результатів навчання

Оцінювання: індивідуальне опитування, колективна співбесіда, перевірка виконання практичних завдань, формування дидактичного портфоліо, письмове опитування, презентація результатів самостійної роботи, іспит.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ З ДИСЦИПЛІНИ

1. У чому полягає сутність психолого-педагогічної діагностики?
2. Як здійснюється діагностика психомоторики дитини дошкільного віку?
3. Що є предметом і структурою психодіагностики?
4. Які методи психодіагностики використовуються у ранньому віці?
5. Які існують загальні галузі психодіагностики?
6. Яким є призначення психолого-педагогічної характеристики на дитину з особливими потребами та які вимоги до її складання?
7. Як розвивалося застосування психодіагностики в освіті (історичний аспект)?
8. Яке місце займає логопедичне обстеження в системі комплексного вивчення дітей з порушеннями слуху та зору?
9. У чому полягає специфіка застосування психолого-педагогічної діагностики?
10. Які особливості методики діагностики рівня шкільної тривожності Філіпса?
11. У чому полягає сутність поняття методу у психодіагностиці?

12. Як здійснюється психолого-педагогічне вивчення дітей з порушеннями інтелектуального розвитку?
13. Які існують класифікації методів психологічних досліджень?
14. Які особливості психолого-педагогічного вивчення молодших школярів?
15. Яка загальна характеристика основних методів психодіагностики?
16. Як здійснюється діагностика мовленнєвих розладів дошкільників?
17. У чому полягає спостереження як метод психодіагностики та які межі його застосування?
18. Які особливості психолого-педагогічного вивчення дітей з розладами аутистичного розвитку за допомогою методик «КАСД» і «ПЕП-3»?
19. Які вимоги висуваються до психодіагностичних методик?
20. Які особливості психолого-педагогічного вивчення дітей із синдромом дефіциту уваги та гіперактивністю за методикою «Коннерс-3»?
21. Яка загальна характеристика тестів «КАСД» і «ПЕП-3»?
22. Як здійснюється діагностика стосунків у колективі за допомогою соціометрії?
23. Яка загальна характеристика тесту «Прогресивні матриці Равена»?
24. Які існують проблеми виявлення відхилень у розвитку дитини раннього віку?
25. Яка загальна характеристика тесту інтелекту Д. Векслера?
26. У чому полягає характеристика методу опитування та які сфери його застосування?
27. Які особливості методики діагностики рівня соціальної фрустрованості (тест Розенцвейга) у дитячій та дорослій формах?
28. Яка загальна характеристика проєктивних методик та сфера їх застосування?
29. Які особливості методики Рене Жіля?
30. У чому полягають особливості методики «Малюнок сім'ї»?
31. Які особливості психолого-педагогічної діагностики уваги дитини дошкільного віку?
32. Яка загальна характеристика дитячого апперцептивного тесту (САТ)?
33. У чому полягає сутність діагностики готовності дитини до школи?

34. Які особливості методики «Кактус»?
35. Якою є процедура психолого-педагогічної діагностики порушень розвитку в дітей в ІРЦ?
36. Які процедурні вимоги висуваються до використання психодіагностичних методик?
37. Як здійснюється психолого-педагогічне вивчення дітей з порушеннями опорно-рухового апарату?
38. Які вимоги висуваються до користувача психодіагностичного інструментарію?
39. Як здійснюється психолого-педагогічне вивчення дітей з тяжкими порушеннями мовлення?
40. У чому полягають професійно-етичні аспекти психодіагностики?
41. Яка характеристика тестового методу психодіагностики?
42. Як здійснюється психолого-педагогічне вивчення дітей з порушеннями слуху та зору?
43. Які сфери застосування тестів інтелекту та здібностей?
44. Як здійснюється діагностика особистості молодших школярів?
45. Яка загальна характеристика тесту «Лейтер»?
46. Яка загальна характеристика тесту «Шкала інтелекту Стенфорд — Біне»?
47. Як здійснюється діагностика стосунків у сім'ї?
48. Які особливості методики діагностики відхилень у розумовому розвитку молодших школярів та старших дошкільників (Стадненко Н.М.)?
49. У чому полягають особливості методики «Кінетичний малюнок сім'ї»?
50. Які особливості методики визначення акцентуацій характеру К. Леонгарда?
51. Які особливості психолого-педагогічної діагностики мислення дошкільників?
52. У чому полягає сутність поняття проєкції та яке його значення у психодіагностиці?
53. Які комплексні методики використовуються для визначення психологічної готовності дитини до школи?

54. Які особливості кольорового тесту Люшера та кольорового тесту відношень?
55. У чому полягає специфіка написання психолого-педагогічної характеристики розвитку дитини?
56. Які особливості методики «Малюнок неіснуючої тварини»?
57. Які особливості психолого-педагогічної діагностики пам'яті дитини дошкільного віку?
58. Які етапи побудови психолого-педагогічного дослідження?
59. Які особливості методики діагностики показників та форм агресії А. Басса і А. Даркі?
60. Які особливості застосування психодіагностики у дослідженні дітей з особливостями психофізичного розвитку?
61. Які особливості діагностики тривожності за методикою Ч. Д. Спілбергера?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Комплексна оцінка розвитку дитини з мовленнєвими порушеннями: навч.-метод. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед.ун-т імені Павла Тичини, Ф-т дошкільної та спец. освіти; уклад. Л. А. Черніченко. Умань : Візаві, 2022. 142 с.
2. Методичні рекомендації щодо визначення освітніх труднощів та рівня підтримки у дітей раннього та дошкільного віку / Прохоренко Л.І., Шевченко В.М., Шевченко Ю.В., Орленко І.М., Соколова Г.Б., 2022. 133 с.
3. Організація безпечного освітнього простору: координація дій. Навчально-методичний посібник. / Кол. автор. : Бальбуза О., Варє І., Заварова Н., Краснощок Т., Кривоногова О., Лєскова А., Орленко І., Солнцева О. Одеса-Умань : Видавець Сочінській М.М., 2023. 190 с.
4. Орленко І.М. Інклюзивна освіта: конспект лекцій. Конспект лекцій. Одеса: ОНЕУ, ротапринт, 2024. 50 с.
5. 4. Орленко І.М. Діагностика і корекція дезадаптивної поведінки дітей молодшого шкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку в інклюзивному освітньому середовищі. Особлива дитина: навчання і виховання, 2025. 118(2), 213-233.

6. Орленко І.М. Особливості діагностики СДУГ у дітей молодшого шкільного віку за допомогою методики CONNERS-3. «Інноваційна педагогіка» Випуск 84. Том 2. 2025. С. 50-55.
7. Орленко І.М. Особливості виявлення відхилень у розвитку дітей раннього віку: сучасні діагностичні інструменти. «Педагогічна інноватика: сучасність та перспективи» № 9, 2025. С. 63-68.
8. Орленко І.М. Цифрова інклюзія: діагностика проблем користувачів із когнітивними порушеннями. Інклюзія і суспільство, № 1 (9) 2025. С. 46-54.
9. Орленко І.М. Особливості використання методів сучасної діагностики інтелектуальних здібностей немовленнєвої дитини. Актуальні питання гуманітарних наук. № 83. Т.2. 2025.С.338-344.
10. Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами / методичні рекомендації / укладачі : Н. Софій, О. Стягунова, О. Федоренко. Київ, УІРО, 2024
11. CASD (Скринінгова Шкала розладів аутистичного спектра). Stoelting, США. Адаптація для України Ольга Орел. URL : <https://giuntipsy.com.ua/clinical/>
12. LEITER-3. Гейл Х. Райд, Люсі Дж. Міллер, Марк Помплан, Кріс Ках. Gunti Psychometrics Україна, 2014. URL : <https://giuntipsy.com.ua/clinical/leiter-3/>
13. PEP-3. Психосвітній профіль за методикою TEACCH. Ерік Шоплер, Маргарет Д. Ленсінг, Роберт Джей Райхлер, Лі. М. Маркус. Gunti Psychometrics Україна, 2018. URL : <https://giuntipsy.com.ua/clinical/pep-3/>
14. WISC-IV (Шкала інтелекту Векслера для дітей — IV) (2018). Pearson Education INC. URL : <https://giuntipsy.com.ua/clinical/wisc-iv/>
15. Orlenko I.M. Olena A. Solntseva Olha O. Babiak, Ivan M. Okhrimenko, Natalia A. Lyakhova, Kateryna M. Pavlenko. The Impact of Levels of Emotional Intelligence Development in High Schoolers with Intellectual Disabilities on Their Health Status. Journal of the Polish of Balneology and Physical Association, TOM LXIV, 2 (168)/2022, p.155-160. (**Web of Science**) <https://www.researchgate.net/publication/359047642>

Інформаційні ресурси

1. Веб-сторінка Верховної Ради України. URL: <http://www.rada.gov.ua>.
2. Веб-сторінка Міністерства освіти і науки України. URL: www.mon.gov.ua
3. Веб-сторінка бібліотеки ім. Вернадського. URL: www.nbu.gov.ua
4. Веб-сторінка бібліотеки Університету Ушинського. URL:
<https://library.pdpu.edu.ua>
5. Веб-сторінка репозитарію Університету Ушинського. URL:
<http://dspace.pdpu.edu.ua>, 40 с.